

InterMil-opdatering nr. 2 om folkeretten og krigen i Ukraine

Af Astrid Kjeldgaard-Pedersen og Marc Schack

10. marts 2022

I løbet af konfliktens anden uge har folkeretsjurister bl.a. været optaget af følgende spørgsmål:

- **Giver Den Internationale Domstol (ICJ) ordre om "midlertidige foranstaltninger"?**
- **Hvad siger den humanitære folkeret om brug af klyngeammunition?**
- **Hvad siger den humanitære folkeret om angreb på atomkraftværker?**
- **Hvad siger den humanitære folkeret om "humanitære korridorer" til civile og nødhjælp?**
- **Bliver Danmark "part" i konflikten og dermed lovligt militært mål for Rusland, når vi sender våben til ukrainerne?**
- **Er danskere, der rejser til Ukraine for at kæmpe, "fremmedkrigere", og hvad sker der, hvis de deltager i krigsforbrydelser?**

Giver Den Internationale Domstol (ICJ) ordre om "midlertidige foranstaltninger"?

Som omtalt i InterMil-opdatering nr. 1 beror ICJ's mulige jurisdiktion i den foreliggende sag på Folkekrigskonventionens artikel IX. Ukraine påstår primært, at Rusland misbruger begrebet "folkekrig" til at retfærdiggøre "sin retsløse og aggressive adfærd", og derved underminerer Folkekrigskonventionens formål. ICJ berammede to offentlige høringer – en til hver af de stridende parter – til den 7. og 8. marts. Rusland meddelte imidlertid på forhånd, at man ikke agtede at deltage. På vegne af Ukraine anmodede Professor Harold Koh fra Yale University (fhv. juridisk rådgiver for Obama) ICJ om at give ordre om "midlertidige foranstaltninger" bestående i,

- at Rusland øjeblikkeligt skal indstille den militære operation, der blev indledt den 24. februar 2022

- at Rusland skal sikre, at alle militære og irregulære enheder samt organisationer og personer under russisk indflydelse eller kontrol ikke tager skridt til militære operationer, der har som erklæret mål at forhindre eller straffe folkekrig begået af Ukraine
 - at Rusland skal afholde sig fra handlinger, der forværrer og forlænger konflikten eller gør den sværere at løse
 - at Rusland skal indlevere en rapport til ICJ om de skridt, der tages for at implementere de midlertidige foranstaltninger.
- Domstolens afgørelse forventes inden for de kommende uger.

Hvad siger den humanitære folkeret om brug af klyngeammunition?

"Klyngeammunition" defineres i artikel 2 i *Konvention om Klyngeammunition* af 2008 (også kaldet Oslokonventionen) som "konventionel ammunition, der er konstrueret til at sprede eller frigøre eksplosiv subammunition, der vejer mindre end 20 kg pr. genstand, og indeholder sådan eksplosiv subammunition." I medfør af konventionens artikel 1 er det forbudt at "bruge" klyngeammunition, ligesom man bl.a. ikke må "fremstille" og "oplagre" klyngeammunition eller "tilskynde" til, at andre gør det. Som det er tilfældet for alle traktatbestemmelser, der ikke samtidig er omfattet af folkeretlig sædvane, er *Konventionen om klyngeammunition* kun bindende for de stater, der har tiltrådt den. Hverken Rusland eller Ukraine er blandt de 110 stater, der har ratificeret konventionen, og den finder derfor ikke anvendelse i forhold til nogen af de stridende parter. Men det betyder ikke, at brugen af klyngeammunition er ureguleret. Begge parter skal efterleve de generelle regler om angreb i væbnet konflikt, herunder reglerne om distinktion, proportionalitet og forsigtighedsforanstaltninger. Disse regler er kodificeret i Tillægsprotokol 1 af 1977 til Genèvekonventionerne af 1949, som både Rusland og Ukraine har tiltrådt. Ligesom ved brug af vakuumbomber, der er omtalt i InterMil-opdatering nr. 1, er det svært at opfylde pligten til at skelne mellem militære mål og civile (distinktionsprincippet), hvis man bruger klynge-

ammunition på steder, hvor der er mange civile, f.eks. i byer. Det samme gælder kravet om, at den militære fordel ved at ramme et bestemt mål skal balanceres over for de civile tab, der må forventes ved angrebet (proportionalitetsprincippet). Endelig er der pligten til at træffe "alle gennemførlige forsigtighedsforanstaltninger" i valget af angrebsmidler. Også her er klyngeammunition problematisk, fordi det er særdeles vanskeligt at forudse præcist, hvor og hvornår subammunitionen vil detonere. Der vil desuden ofte blive efterladt usprængte elementer på jorden, som kan være til stor fare for befolkningen mange år ud i fremtiden. Efter omstændighederne kan brug af klyngevåben udgøre en krigsforbrydelse, navnlig når ammunitionen anvendes i byområder.

Hvad siger den humanitære folkeret om angreb på atomkraftværker?

Under krigen i Ukraine har Rusland ad flere omgange foretaget angreb, som har skabt frygt for, at radioaktivitet kunne slippe ud af atomkraftværker eller lignende faciliteter. Det skete første gang, da der opstod kampe mellem russiske og ukrainske styrker nær det nedsmeltede Tjernobyl-værk i det nordlige Ukraine. Senere blev frygten intensiveret, da Europas største atomkraftværk, Zaporizjzja-værket, i det syd-østlige Ukraine stod i flammer efter russiske beskydninger.

I tillæg til de generelle angrebsregler er værker og anlæg, der rummer farlige kræfter, såsom atomkraftværker, omfattet af særlige beskyttelsesregler. Et atomkraftværk må derfor ikke angribes, heller ikke selv om det konkret kan udgøre et militært mål, hvis angrebet kan forårsage frigørelsen af de farlige kræfter med alvorlige tab blandt civilbefolkningen til følge. Forbuddet er ikke absolut, men de meget snævre undtagelser synes ikke at være relevante i den aktuelle konflikt. Derfor ser angrebet på Zaporizjzja-værket ud til at bryde krigens love.

Hvad siger den humanitære folkeret om "humanitære korridorer" til civile og nødhjælp?

Der er gjort adskillige forsøg på at etablere effektive såkaldte "humanitære korridorer" omkring nogle af de værst ramte områder i Ukraine. Meningen er, at civile gennem udvalgte ruter skal kunne udnytte en våbenhvile mellem parterne til at komme sikkert ud af disse områder. Samtidig skal nødhjælpsorganisationer mv. kunne bruge pausen i kampene til at bringe nødvendigheder som mad og medicin ind til områderne. Etablering af "humanitære korridorer" og de nødvendige våbenhviler er ikke direkte reguleret i krigens love. Men sådanne tiltag kan være meget velegnede til at implementere flere af de krav, som folkeretten stiller til de krigsførende nationer. Blandt disse krav er, at civile ikke må angribes og generelt skal beskyttes fra krigens følger. Dette kan bedst sikres ved at lade civile forlade områder med aktive kampe. Herudover kræver krigens love, at parterne sikrer fri og uhindret adgang til nødvendig nødhjælp og nødhjælpspersonale til den nødstedte befolkning. Endelig er det forbudt at bruge udsultning af befolkningen som kampmetode. Alle disse krav kan tilgodeses gennem etableringen af en "humanitær korridor".

Flere medier har rapporteret om, at Rusland skulle have mineret "humanitære korridorer", som var angivet til, at nødhjælp og civile kunne bevæge sig ind og ud af krigshærgede zoner. Hvis disse oplysninger holder stik, er der tale om et oplagt brud på navnlig kravet om forsigtighedsforanstaltninger i forhold til civile samt distinktionsprincippet.

Bliver Danmark "part" i konflikten og dermed lovligt militært mål for Rusland, når vi sender våben til ukrainerne?

Den danske donation til Ukraine består – ud over medicin og medicinsk udstyr – indtil videre af 2.700 skulderbårne panserværnsraketter, som er våben, der kan bruges på korte afstande til at bekæmpe f.eks. pansrede køretøjer. Danmark har derudover

meldt sig klar til at levere dele fra Stinger-missiler, som var lagt til bortskaffelse af Forsvaret. Stinger-missilerne er håndbårne jord-til-luft missiler, og de danske dele vil kunne gøres operative af USA. Disse donationer er ikke nok til, at Danmark får partsstatus i den internationale væbnede konflikt mellem Rusland og Ukraine. De indebærer ganske vist, at Danmark ikke længere kan betragtes som en neutral stat. Men det betyder ikke, at Danmark bliver "part" og dermed et lovligt militært mål for Rusland. For at blive "part" i en international væbnet konflikt skal man yde et substantielt bidrag til en af konfliktens parter. En stat kan levere betydelige mængder krigsmateriel uden at opnå partsstatus. Med Lend-Lease programmet leverede USA eksempelvis store mængder krigsmateriel til de allierede uden selv at blive part i Anden Verdenskrig før angrebet på Pearl Harbor i december 1941.

Er danskere, der rejser til Ukraine for at kæmpe, "fremmedkrigere", og hvad sker der, hvis de deltager i krigsforbrydelser?

"Fremmedkriger" er ikke et folkeretligt begreb, men henviser i en dansk kontekst til § 101a i straffeloven. Denne bestemmelse omfatter "[d]en, der har dansk indfødsret eller bopæl i den danske stat, og som under en væbnet konflikt, i hvilken den danske stat er part, er tilsluttet en væbnet styrke for en part, som kæmper mod den danske stat". Det er således afgørende, om den pågældende kæmper for modparten i en konflikt, hvori Danmark er "part". Det er Danmark, som beskrevet ovenfor, ikke i den aktuelle konflikt. Man kan derfor ikke defineres som fremmekriger, hvis man tager til Ukraine for at kæmpe – uanset om det er for russerne eller ukrainerne. Men hvis man deltager i alvorlige overtrædelser af den humanitære folkeret, mens man er væk, er Danmark forpligtet til at efterforske sagen og retsfølge, når man vender hjem.

Temaer i næste uge:

InterMil-opdatering nr. 3 retter fokus mod cyberspace, herunder:

- Gælder krigens love i cyberspace?
- Hvilken status har "den ukrainske IT hær"?
- Hvilken status har Anonymous?

Om InterMil-opdateringerne:

I forbindelse med situationen i Ukraine udsender InterMil-projektets forskere ugentlige opdateringer. Her præsenterer vi i kort form de folkeretlige problemstillinger, konflikten løbende rejser, og giver vores svar på, hvordan de skal løses. Vi adresserer både temaer, som har været rejst i medierne, og temaer, som er ligger i forlængelse af vores forskning.

Om InterMil:

InterMil gennemfører praksisnær juridisk forskning og forskningsbaseret myndighedsbetjening inden for militære studier. InterMil-projektet er etableret ved en aftale mellem Det Juridiske Fakultet (i samarbejde med Forsvarsakademiet) og Center for Militære Studier på Københavns Universitet som et led i implementeringen af forsvarsforliget 2018-2023, hvori forligskredsen har udtrykt ønske om "øget fokus på de folkeretlige udfordringer forbundet med bl.a. deltagelse i internationale operationer, cyber, droner og højteknologiske og elektroniske kampmidler".

Læs mere om InterMil her:

<https://jura.ku.dk/icourts/research/intermil/>

Kontakt os

Astrid Kjeldgaard-Pedersen, professor mso
(astrid.kjeldgaard-pedersen@jur.ku.dk)
Cornelius Wiesener, postdoc (cornelius.wiesener@jur.ku.dk)
Marc Schack, adjunkt (masc@fak.dk)
Iben Yde, adjunkt (ibyd@fak.dk)